

”Grefvinnans Croug”

Om krog- och värdshusrörelse i Vattholma

FRANS EKSTRÖM

Fram till slutet av 1800-talet fanns gott om krogar såväl i städerna som på den svenska landsbygden. De senare var placerade i byar och bruk, vid kyrkor, rast- och vilställen vid vägshål och trafikstråk och var från början helt enkelt avsedda att vara förfriskningsställen för folk och dragare, en motsvarighet till våra dagars kaféer. Allt efter läge och betydelse kallades de by-, kyrk-, bruks- eller gruvkrogar. Gemensamt för dem var att ”törstiga” där kunde tillfälligt släcka sin törst med mjöd, öl och franskt vin, som man destillerade och fick brännvin, fast mest använt som medicin. Från 1600-talet blev allt vanligare att krogarna även serverade brännvin, vars bruk ökade stadigt efter Gustaf II Adolfs ryska krig, då ryssarna lärde svenskarna konsten att bränna sädesbrännvin. Vid hemkomsten från kriget var det många svenska godsägare, som byggde brännerier och krogar på sina gods och så skaffade sig extra inkomster. På 1700-talet erhöll adeln privilegium att upprätta krogar. Dessa skulle ligga på minst en mils avstånd från varandra och enligt senare bestämmelser minst en halv mil från närmaste gästgivargård.

Krogen på landet, vilken var avsedd för lokala behov, var att likna vid en vanlig bondgård eller backstuga och förestods av hustrun i gården. Hon tillhandahöll öl, brännvin och tobak. Som betalning togs även spannmål, som nyttjades vid ölbrygden och brännvinsbränningen. En och annan bonde, som ”drack upp” utsädet, blev utan skörd med nöd och misär som följd. Därför förbjöds kroginnehavaren att göra spannmålsaffärer. Många gjorde också alltför täta och långa krogbesök, varför man i senare fall införde tidsbegränsningar. När krogstugans kunder druckit sig rusiga, blev en del minst sagt otrevliga och lättretliga, vilket kunde leda till gräl och slagsmål. Kroglokalen måste därför ha en inredning, som stod emot våldsamheterna: väggfasta bord och bänkar. Ej att förvånas över om ordet krog fick dålig klang, Bellmans vackra musik till trots.

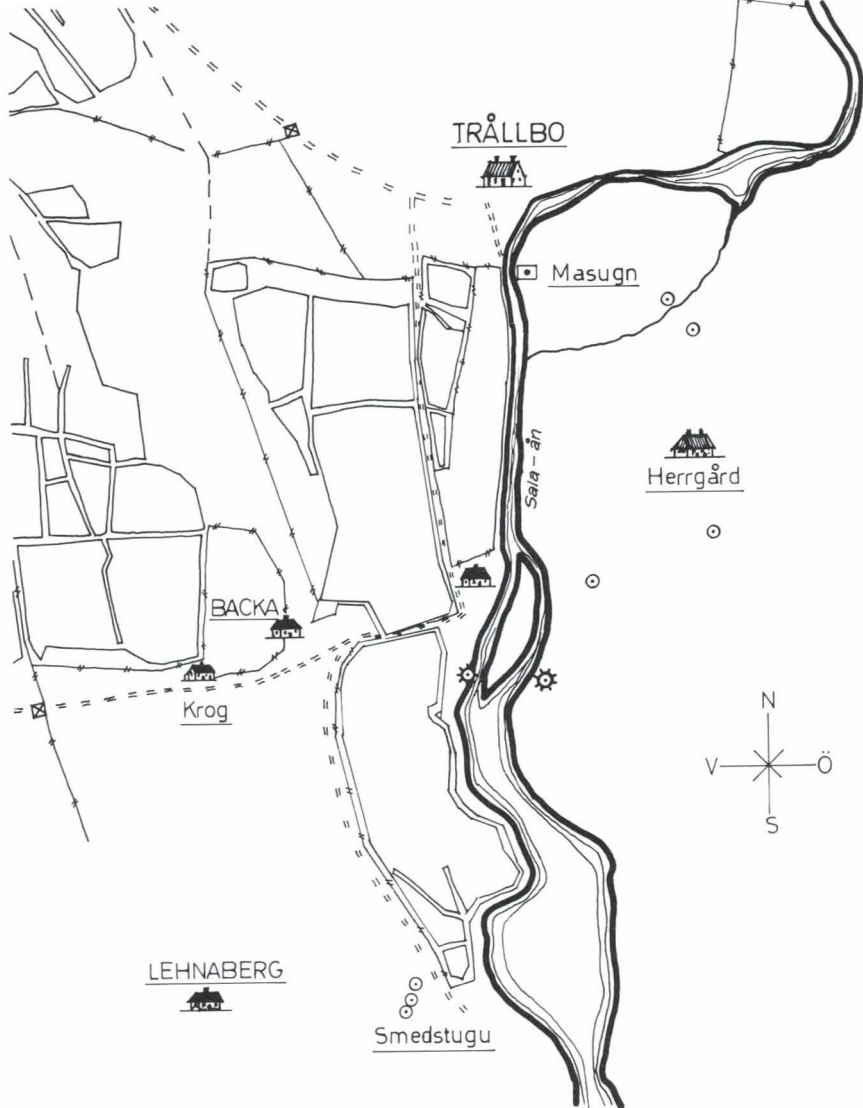

Bild 1. Detalj av karta från 1710–11 över Vattholma bruk i Lena socken. Lantmäterienheten, länsstyrelsen i Uppsala län. Krogen låg vid denna tid strax väster om bruket. Omritning Stig Sundberg.

Om avsikten med krogarna var god, blev de istället till mycken förbannelse, emedan de bidrog till oordning och till alltför många svensks alkoholisering, nersupning och fattigdom.

En karta över Vattholma av år 1710 visar, att en krog fanns strax väster om Backa och norr om dåvarande Dannemora–Uppsalavägen,

som fram till 1875 gick genom Vattholma Bruk. Mittför krogen tog en väg av till Tensta via Korsbacken, vägskålet vid Kyrkvägen från Kunsta, Brunna och Björnhummar. Krogen ägdes av salstaherrskapet, som vid angiven tid var greve Nils Bielke och hans grevinna Eva Horn. Här serverades "öhl och Bränevijn" till resande, smeder, forkarlar och allmogen i trakten och kyrkobesökare. När den kom till vet jag ej, men troligen senast under 1600-talet.

Akademiebefallningsmannen Jacob Andersson Hambraeus gav omkr. 1687 utan Konsistoriets medgivande tillstånd för skomakaren Hans Olsson och krögaren Jacob Hansson att bygga på Kunsta ägor en krog, som torde vara den på 1710 års vattholmakarta upptagna krogen. Den är också upptagen på karta över Kunsta. Den övertogs ganska snart av herrskapet på Salsta och kallas ibland Grefvinnans Croug.

Backakrogen sköttes av anställd krögare eller var den utarrenderad. I bägge fallen var det någon arbetaränka, som på så sätt fick sin försörjning. Hon gjorde säkerligen inte några lysande affärer. År 1704 var "hustru Ingrid" krögerska. I lön och stat från 1 dec. 1704 till 1 juli 1705 hade hon enligt kontot: Penningar 23 daler 10 2/3 öre, 3 tunnor spannmål à 12 daler, 1 lispund 15 skålpund kött à 6 daler 4 öre, 3 lispund 10 skålp. strömming à 2 daler.

Hustru Ingrid hade tydligen svårt att få krogens utgifter och inkomster att gå ihop, ty 1705 uppges: "Afskrifves som krögerskan kommit till korta på Öhl och Brennevijn hon haft att försälja på Högwälborna Fru Grefvinnans Kroug i Wattholma, hvarföre hon och förrymd och tagit flykten, dit hennes Höggrefliga Nåde sjelf veterligt är".

Hur affärerna ordnades upp för hustru Ingrid, förmäler ej historien. Troligen blev hon skild från krogen. År 1712 är i Brukets räkenskaper upptagen "Hustru Kierstin i Wattholma kroug".

	An Ballance fr 1711 års bok	3 dal. 2 öre		
April 25	" Proviant konto	1 "		
Maj 3	" Dito	6 "		
Juni 13	" Dito	6 "		
14	" Dito	2	4 öre	18 dal. 6 öre
	Saldo den 30 juni			10 " 30 "
				<hr/>
		Summa	29 "	4 "

Per Varit Malm- med varierande
 slaggekörare på Masugnen:

54 dygn à 12 öre	20 dal.	8 öre
9 dygn à 12 öre	3 "	12 "
11 dagsverken à 16 öre	5 "	16 "

Summa	29 "	4 "
-------	------	-----

Det synes som om ej krogen enbart gav Kierstin uppehållet, enär hon tillika körde malm och slagge vid masugnen, som låg på östra sidan ån vid åbron intill Trollbo. Var det månne för att få pengar till arrendet? Det ger i varje fall en bild av hård kamp för tillvaron för den tidens människor, som saknade våra dagars sociala omvårdnad. Kanske mången krogkund borgade sin förtäring och var sena att betala eller aldrig erlade skulden. Krogen hade också konkurrens, enär det fanns personer i trakten, vilka sålde krogvaror utan laglig rätt därtill.

Vid Norunda härads sommaring i Läby den 5 maj 1748 "androg" salstainspektoren J. Fr. Ekeberg, enär hans herre och principal, Presidenten i Rikens Statscontoir, högvälborne greven Herr Carl Gustaf Bielke påtagit sig att hålla krog på sina frälse ägor i Wattholma samt därför taxerats dryga avgifter för brännvinsconsumtion". Emedan "åtskilliga i Wattholma och deromkring tagit sig före, at hålla Krögerinäring med försäljning af öhl, tobak och brännvin anhöll han hos Häradsrätten, at den skulle härefter strängeligen vid vite förbjuda denna olagliga krogrörelse".

Häradsrätten fann Ekebergs anhållan skälig och biföll den samt bestämde, att "fördenskull utsätta Fyratijo marker Silfvermynts wite, hvartill jämte laga böte den, utan all skonsmål, skal warda förfallen som, sedan detta uthi Lena Sockne Kyrka blifvit till allas efterrättelse Kun-gjordt, antingen i Wattholma, eller där utan omkring, skulle någon där ringaste Krögerie närhing, med mindre han dertill kan wisa sig wara privilegierad och berättigad.

På Häradsrättens wagnar: L. Braunerskiöld". "Uppläst i Lena Kyrkia" fyra söndagar åren 1748, 1753, 1759 och 1763 och undertecknat resp. söndagar av prästerna Petrus Gillberg, Er. Manström och Erik Dragman 2 söndagar.

Häradsrättens beslut hjälpte föga till att få slut på den olagliga ölförsäljningen. Protokoll från ting med Norunda härad, hållet vid Tuna by i Tensta den 8 september 1750 berättar, "Att avskedade soldaten Thomas Andersson Holmbergs hustru Anna Persdotter uti Wattholma den 5 Maj 1748 hållit dricka till salu, varigenom Wattholma privilegierade Krog, som Enkan hustru Maria Lund arrenderar, skall mycket komma att lida; anhölls därför, att hustru Anna skulle stå till svars för sin förbjudna ölförsäljning".

"Herr Länsman åberopade sina inkallade vittnen, soldaterna Matts Lundberg (i Odenslunda) och Carl Orre, vilka intygade hustru Anna om en slik, oloflig ölförsäljning, som ägt rum förledne Tisdag, då de tillsammans med Corporalen Tegelström samt en gesäll warit inne hos henne och kräft att få köpa Tre stop Öhl efter hustrun Lunds krog så war igenlåst".

"Rätten, som ansåg, att hustru Anna gjort sig skyldig till brott, vilket hon medgaf, wille bötfälla henne".

"Så blef hon likwäl denna gången, derföre, för sin fattigdom förskont: därmed ultimatum till påhjälpa, att så framt hon icke upphör med olaga ölförsäljning, Wid upprepning skall hon utan vidare skademål, laga umgälla."

Krogon bytte ofta arrendator, vilket torde vittna om mindre god förtjänst.

År 1743 övertogs krogarrendet av änkan efter "den i gångbara febern" avlidne 35-åriga smeden Mårten Gaude, som utom hustrun efterlämnat en stor minderårig barnskara. Såsom uppgivits var änkan Maria Lund krögare år 1748.

Enligt kontrakt av den 14 mars 1750 arrenderades Wattholma krog av "f. d. Kohlskrifvaren Frantz Pusets (Pousette) Enkie Hustru Maria Puset – afhandlat och slutit på Ett åhrs tid". Arrende summan var 400 daler kopparmynt pr år. Kontraktet prolongerades 1751 och 1752. Vid senare tillfället höjdes arrendet till 430 daler. Här följer kontraktet.

"Med fördetta Kohlskrifvaren Frantz Pusetts Enkia, Hustru Maria Pusett är på följande sätt slutit och afhandlat på ett åhrs tijd om Wattholma Krogs Arrenderande nämbl:n:

1. Beräknas detta arrende ifrån d. 14 Martii 1750 till samma tid nästa åhr, hvarföre Hustru Maria Pusett kommer att åhrligen och betala Fyra hundrade dahler kopparmynt, hvilka in December månad och rästen wid Åhrets slut.

2. Åligger Hustru Pusett forsammeligen förser Krogen med tillräckelige goda wahror af Öhl och Brännvin, att ej någon som sådant åstundar sig tillhandle må hafva orsak på något sätt deraf mer klaga.
3. Tillåtes Hustru Maria Pusett få nyttia den ena gl. Krogstufvan, samt Kiellaren derhoos, och för dem till dörrar, fönster, samt muhrar, tillika med bord och bränsle ansvarig warda.
4. Åligger Hustru Pusett att till Cronan betala alla af Krogen gående utgifter.
5. Och som ingen i Wattholma Bruk eller deromkring är tillåtit idka Öhl och Brännvins säljande, så äger Hustru Pusett frijhet att dem som Krogen i så måtto präjudicera, låta lagligen tilltala, och plikt dem söka.
6. Det skall wara Hustru Pusett aldeles förbudt att på ett eller annat sätt under Krögerie näringen bruka någon Spannmåhls handel Bruket till präjudice.
7. Åligger Hustru Maria Pusett att sielf warligen tillse, och ingalunda tillåta det något otillbörligt och oskickligt lefverne blifver på Krogen föröfvadt, ej heller att någon tillåtes sittaa in på nätterna och supa.
8. Fiorton dagar före detta Arrendeåhrs Expirerande, skall detta Contract förlängas och vidare stadfästas, så framt man icke på någondera sidan finner sig befogad det då uppsäga och sig derifrån entledigad göra.
9. Der emot förbinder sig mig Maria Pusett, att utan ringaste invändning på föreskrifvne tiden villigt ährlägga och betala ofvannämnda Fyra Hundrade dahler Kopparmynt, samt ofvanskrefvne puncter i det nogaste efterkomma. För öfrigt och till mera wisso hafva wij med egna händer nedan skrifvit och bekräftadt 2:e lika lydande Exemplar, hvilka en hwar ett till sig tagit, som skedde Sahlsta d. 14 Mars 1750.

J. F. Ekeberg

Maria Pusett

Sigill

Såsom wittnen underskrefne And: Säman

And: Stahl.

Föreskrefne Contract warder noch ännu ett år Prolongerat för lika arrende summa, som blifvit till d. 14 Martii 1752, hvilket försäkras Wattholma, d. 14 Martii 1751. J. F. Ekeberg

Förestående Contract warder ännu på ett år prolongerat och vid lika wilkor på ömse sidor stadfästat, – arrendesumman tillökas Tretijo dahler kopparmynt, ähr deremot Hustru Pusett tillåtet att få mera Öhl- och Brännvins sedlar som wid Bruket utgifvas, samt derföre vid Contoiret niuta betalning efter afräkning på Arrendesumman; Kommandes detta arrende att ändras d. 14 Martii 1753, som till – och – rättelse lända. Wattholma d. 10 Mart: 1752.

Till wittne:

Maria Pusett.

Eric Hansson

Landsfiscal i Ups:län.”

År 1750 stod krogens ägare, Presidenten, greve Carl Gustaf Bielke fadder åt Auditören Kiaekeritz lilla son. Han skänkte därvid i fadder-

gåva 12 års arrende "af min Priviligierade Frälsekrog i Wattholma by" åt gudasonen Carl Gustaf.

Det förefaller som om krogrörelsen vid Backa flyttades till Wattholma i slutet av 1700-talet. År 1792 får nämligen Vattholma bruks ägare, Excellensen Magnus Eriksson Brahe Konungens Befallningshavandes tillstånd att driva krognäring där med stöd av 1723 års Adliga privilegier och 1734 års gästgivarordning enligt vilka "Ridderskapet och Adelen tillåtet är, att å theras ägor bygga Krogar på en halv mils avstånd från gästgivargård", som i detta fall var Husby gästgivargård i Lena socken, emot erläggande av Minutierings Accis enl. årets taxering.

Krogrörelsen i Vattholma drevs så småningom i Vårdshuset, där öl serverades men ej brännvin, fastän K. B. lämnat sitt medgivande, men Dess beslut överklagades troligen och upphävdes. År 1853 hade vatt-holmadisponenten greve Vrangell ingivit ansökan om att Bruket skulle få tillstånd att vid Vårdshuset "utminutera spirituosa åt resande som med mat förenas". Sockenmännen, som hade att yttra sig i frågan, förklarade, "att de ingenting hade att anföra häremot utan tvärtom i ödmjukhet tillstyrkte bifall till Brukets anhållan till krogrörelse, som i anseende till lokala förhållanden svårligen kunde förhindras."

Vid sockenstämman i Lena den 6 maj 1855 hade sockenmännen att på nytt yttra sig om en liknande framställning från Bruket om tillstånd att servera brännvin vid vårdshuset. Sockennämnden hade inget häremot "på den grund, att under den vintertiden natt och dag pågående malmforslingen på något ställe väl borde finnas, där de ofta nog för kyla och svårt väder blottställdes formännen insläpptes och kunde, om de hade råd därtill, få köpa sig en sup brännvin och något dricka. För sådan utskänkning ansåg sockennämnden den hittills inom Wattholma Bruk därtill begagnade lokalen tjänligast såsom belägen ej långt från Brukskontoret, varav man borde hoppas, att oordningar på stället ej blifva att befara".

Sockenstämman beslutade i enlighet med Sockennämndens förslag.

Kyrkoherden Adam Rosenblad hade också att enligt K. M:ts nådiga förordning, till församlingens remissvar lämna eget yttrande. Han förklarade, "att ehuru ingalunda hysande den åsikt, att krog inom församlingen är nödvändig eller att anse såsom ett nödvändigt ont, likväl, i anseende till anförda skäl, för bifall till den begärda utskänkningsrättigheten vid Wattholma, fullt övertygad, om att erfarenheten visar

något för Bruksfolket och övriga församlingen skadligt inflytande där-af, Brukets ädle disponent ej underlåter att anbefalla krogrörelsens upphörande”.

Om tillstånd gavs att utskänka brännvin vid Vårdshuset, blev det av kort varaktighet. Det framgår av kontrakt, varigenom Wattholma Bruks Intressenter utarrenderar affärs- och vårdshusrörelsen utan spirituosa och vin till brukssnickaren J. Fr. Nordlund från den 1 november 1870 ”tills uppsägning å någondera sidan äger rum, som bör ske ett år före afträdesdagen på följande villkor:

1:o. Till Nordlund upplåtes för dessa båda rörelser följande byggnader, som finnas på Academihemmanets gård i Wattholma, nämligen, den större bostadsbyggnaden, en flygelbyggnad öster på gården, inredd till handelsbod m. m., en flygelbyggnad vester på gården med rum, bodar, brygghus, fähus, stall och bodar söder på gården, samt källare och potatesland å samma tomt, samt 25 famnar (36 kvadrat och 3 fot lång) wed, som af Nordlund sjelf upphugges efter anvisning.

2:o. Nordlund vare skyldig att hålla rummen rena och snygga och med ordentligt kosthåll förse Bokhållarna samt andra personer, som för Brukets räkning vistas på Wattholma, inot betalning af en /1/ Riksdaler pr dag, för en middag 50 öre, för en frukost 25 öre, ett fattigmål 15 öre, ett Nattlogi 25 öre, 1 kanna dricka 15 öre.

3:o. För ofvanstående rättigheter skall Nordlund erlægga Femhundra /500/Riksdaler Riksmünt årligen, hälften den 1:a Maj och hälften den 1:a November.

7:8. Nordlund ställer sig till efterrättelse de föreskrifter rörande ölförsäljning m. m., som allmän lag och stadgar föreskrifva, och för den händelse oordningar af en eller annan anledning skulle uppstå, förbehålla Bruksförvaltningen rättighet att vidtaga nödiga åtgärder till densamma stäfjande, och vara Nordlund skyldig ställa sig dessa föreskrifter till efterrättelse.

Wattholma den 1 Nov. 1869. För Wattholma Bruks Intressenter: Aug. Swanström.

Vårdshuset i Wattholma, som Johan Fredrik Nordlund arrenderade, var den kringbyggda, fyrålgade gård, som alljämt finns kvar. I dess östra långa öppnade han den första handelsboden på orten. Inom huvudbyggnaden fanns ett större rum, den s. k. krogstugan, där öl serverades. Ävenså förekom sommarservering i en mot ”Trekanten” belägen berså. I de bägge vindsrummen bodde vanligen inackorderade uppsalastudenter, som säkerligen stortrivdes här i bruksmiljön. Stort

Bild 2. Vattholma värdshus från nordöst. Foto Ivar Lundström 1973.

Bild 3. Vattholma värdshus. Parti av den kringbyggda gårdsplanen. Foto Ivar Lundström 1973.

nöje beredde dem originalet Anders Rök, som de gav litet "starkt" och kunde så få honom vara med i allehanda upptåg. Vid ett tillfälle fick han "för nog", varför han gömde sig på dasset, där man slutligen fann Anders, "sörjande" sin bortgångna syster, enligt vad han uppgav, då man fann honom.

Nordlund, värdshusvärden, var känd som en fryntlig man, ej utan spår efter sitt vallonska påbrå. Hans mor var av släkten Kinn liksom hustrun Johanna Kinn (1824–1912), som bodde kvar på värdshuset till sin död. Snart därefter avvecklades värdshusrörelsen. Johanna var syster till den legendariske Rigga Kinn.

På vinden förvarades ett preparerat människoskelett, som troligen kvarlämnats av någon inackorderad medicine studerande. Det var Nordlund stolt över och ej sen att visa. Kanske den också gjorde honom intresserad att studera människokroppen. Värdshusvärden Nordlund gjorde sig skickad att tjänstgöra som fältskär vid Bruket, bota mindre krämpor, drog ut tänder och ordnade Brukets husapotek, som tillkom tack vare Bruksinspektoren Svanbeck. Denne var mycket intresserad av sjukvård och torde ha invigt Nordlund i sin konst. Efter dennes död 1887 övertogs "apoteket" av Brukskontorets personal, som därur till bruksfolket vid behov utlämnade "acentylenpulver", Roséns bröstdroppar, Burows lösning, kamferliniment, Tidemans droppar, malörtsdroppar och fetvadd. Som pensionär slog Svanbeck sig ner i Viksta, där han gjorde sig känd som "doktor" och hjälpte många vid krämpor.

Nordlunds företrädare vid värdshuset var bruksarbetaren J. E. Forslings änka, som innehade rörelsen åren 1864–1869.

Vid Nordlunds död övertog hans änka Johanna affärs- och värdshusrörelsen räknat från 1 januari 1888 till samma tid 1893 och på tidigare villkor. I kontraktets punkt 6 sägs, "att arrendatorn förbinder sig att ej utlämna handelsvaror eller mat från värdshuset på kredit eller räkning utan bör alltid kontant betalas. För den händelse Förvaltningen skulle finna sig föranlåten att förbjuda servering av öl vid måltiderna åt spisande gäster, så vare arrendatorn skyldig ställa sig denna föreskrift till efterrättelse". Kontraktet är underskrivet av Carl Quennerstedt, förvaltare, Johanna Nordlund, och bevittnat av Iwar Österberg, platschef och Johan Kinn, bokhållare.

Nordlunds änka innehade värdshuset till sin död 1912. Handelsbuden lämnade hon redan 1889, då Bruket för 300 kronor pr år arrende-

rade ut den till Herrar Eklund & Andéhn i Uppsala, en för äldre uppsalabor välkänd speceriaffär.

Om brännvin ej utskänktes vid värdshuset, må man ej tro, att vatt-holmatrakten saknade den varan, ty flera möjligheter fanns att skaffa brännvin. Husby gästgivargård nära Fyrisån i södra delen av Lena sn stod gärna till tjänst. Dit for fiskeintresserade smeder nerför ån i sina flatbottnade "ökor" och samordnade fisket med några supar och inköp av brännvin. Man kunde även släcka sin "törst" med inköp vid Eds-hammars bränneri (till 1849), 2 kannor à 2,5 l pr kund. Det levererade brännvin till Bruket, som årligen gjorde upp en s. k. brännvinsstat eller Förslag till Brännvinsutgift. Vid Ekeby kvarn intill Störvreta brändes också. År 1867 i maj köpte här Vattholma Bruk 50 kannor brännvin à 1,60/kanna. Skeberga var ofta målet för "törstiga" smeder. Dessutom brändes också i torp och hemman.

Om Vattholma värdshus ej serverade brännvin, rann här ölet dess ymnigare ner i de torra struparna. Mången "krogstugukund" drack mera än nog, vilket ibland bidrog till bråk och oroligheter och slagsmål. Det var ju inte bra för krogens rykte.

Ett värdshus behöver ej anses som något skamligt, om dess kunder och gäster tillhör de skötsamma. Så var knappast fallet vid Vattholma, sen väl avlönade främlingar inmängts bland den äldre, stabilare befolkningen. De mest framträdande främlingarna torde snart ha tvingats att lämna platsen, men den skötsamma befolkningen ansåg, att livet där hade svårt att återgå till verkligt goda förhållanden.

Ibland kunde det bli mera oroligt än vanligt inne i och omkring värdshuset, vilket belyses med följande. Omkring år 1880 företogs en grundligare rensning av Fyrisån. Den verkställdes av ett främmande rallarlag, som följde ån och kom att uppehålla sig en tid vid Bruket. Arbetet övervakades av ingenjör Österberg, som kanske även utbetalade arbetslönen. Rallarna besökte träget värdshuset, där de konsumerade mängder av öl, som gjorde dem märkbart berusade. En avlöningsdag blev krogbesöket ganska stormigt.

Österberg, som ville rädda en del av deras förtjänst, uppmanade dem att ej dricka upp avlöningen. Den borde användas för inköp av bl. a. kläder och annat nödvändigt. I ren desperation hade de då druckit mera öl än vanligt och fört ett hiskeligt oväsen. Den kraftigaste av dem, kallad "Gustav Vasa", hade vid tillfället tagit en låda cigarrer i Nord-

lunds affär. Vid vetenskapen härom infann Ö. sig, men "Gustav Vasa" lyfte honom lekande lätt mot en vägg. Ö. hade som biträde tagit med sig den för sin styrka kände byggmästaren Löfgren, men hans krafter var också helt underlägsna "Gustav Vasas". Tillkallade dragoners vapenhot hjälpte slutligen till att få den starke bråkmakaren och snattaren inspär-rad i likkammaren – arresten på Kolbacken. Följande dag infann sig här länsman och fjärdingsman för att förpassa "Gustav Vasa" till Uppsala fängelse, anklagad för stöld. I fortsättningen blev det slut på liknande upplopp.

Vid tjänster åt Bruket, utförda av underlydande: forkarlar, smeder, lantarbetare, bruksarbetare, anställda vid Brukets gruvor, sågar och tegelbruk och även utomstående leverantörer av kol kunde på brukskontoret erhålla polletter, som berättigade till en "blecka" dricka på värdshuset. Detta kunde ses som en uppmuntran. År 1865 betalade Bruket för 3040 kannor dricka som kostade 243,20 Rd. 1798 var antalet ölkannor 3150, enligt Brännvins och Drickas Räkning. År 1865 hade Bruket "trakterat" med 449 kannor brännvin (1123 l) enligt samma Räkning. År 1798 var motsvarande 105 brännvinskannor. Traktering förekom bl. a. vid midsommar, 12 1/2 tum pr arbetare och 25 tum pr förman. (1 kanna = 2,5 l = 100 tum) och vid krävande arbeten.

Vattholma värdshus var ej endast krog och matställe. Det nyttjades också av stat, socken och kommun. Där hölls t. ex. beväringsmönstringar, skatteuppbörder, riksdagsmannaval, vägsammanträden, läkarmottagningar och vaccinering m. m. Tydligen en flitigt nyttjad lokal.

Kringresande försäljare, provryttare, medförande varuprover i stora koffertar nyttjade ibland värdshuset för att visa sina varor för inbjudna köpmän och ta upp order. Efter övernattning skjutsades de till någon av de närbelägna gästgivargårdarna Hov, Läby eller Andersby, av värdshusets skjutspojke. På 1890-talet hette han Carl Gimström. Han blev senare biträde i handelsboden och slutade som specerihandlare i Horn-dal, där han avled vid 97 års ålder.

Med väckelsen och nykterhetsrörelsen i Vattholma avtog krogrörelsen och värdshusrörelsen upphörde helt på 1910-talet. Värdshuset blev bostad för befallningsmannen J. P. Ahlqvist, senare gårdskontor för Salsta-Vattholma egendomar och nu i enskild ägo. – Östra gårdslängan var bostad för affärsinnehavaren. I norra änden fanns två övernattningsrum.